

LØRDAG
22. desember
2012

Kultur & Meninger

Kommentarer
og debatt side 2-5

Les Knut
Olav Åmås

Personlige historier gir den norske samfunnsdebatten en høyere himmel. For de gir den både innhold og mening.
Side 2-3

PRESSEN UNDER PRESS

Tøffe kår for ytrings-friheten

Tyrkia skulle være et foregangsland i sin region, men har strammet inn overfor den frie presse. I tyrkiske fengsler sitter det en rekke journalister, anklaget for terrorisme.
Side 8-9

ANNEN VERDENSKRIG

Norge sett med tyske øyne

De beste årene av mitt liv, kaller flere tyske soldater-veteraner sine år i Norge under okkupasjonen. Vi har nærmere på et knippe bøker sett fra «den andre siden».
Side 13

Tatt av stresset

«Det er blitt en konkurranse å ha den fineste julepynten, og det blir verre for hvert år som går. Og vi slåss og skriker som gale høner for å få gavene vi har lyst på i butikken», skriver Silje Emilie Horn Knudtzon (16). Side 26

Evolusjonsbiolog Sigrunn Eliassen og Christian Jørgensen forsker på hvorfor fugler er utro. Forskningsrådet vil støtte flere unge og innovative forskere i 2013. FOTO: TOR ERIK H. MATHIESEN

Noe å lære av utro fugler?

Forskning. Fuglehunnenes promiskuitet kan vise seg å romme hemmeligheter som rokker ved våre vedtatte sannheter om partnervalg og evolusjon. Det er en type søkende, kreativ forskning Forskningsrådet nå vil se mer av. Side 6-7

GI EN MUSIKKOPPLEVELSE
OSLO-FILHARMONIENS GAVEKORT

8+9+10 | 1 OSLO-FILHARMONIENS NYTTÅRSKONSERTER

BERLIOZ Romersk karneval, ouverture

VIEUXTEMPS Fiolinkonsert nr. 5

GRIEG Symfonisk dans nr. 4

BULL Cantabile doloroso e Rondo giocoso

BIZET Orkesterutdrag fra Carmen

Rune Bergmann dirigent

Charlie Siem fiolin

Hilde Louise Asbjørnsen konferansier

Tirsdag 8. januar Oslo Konserthus kl. 19.30 (OBOS-medlemmer)

Onsdag 9. januar Oslo Konserthus kl. 19.30

Torsdag 10. januar Oslo Konserthus kl. 19.30 (HYDRO-lukket)

Fredag 11. januar Lillehammer, Maihaugen kl. 18.00

FILHARMONIEN
OSLO

Priser kr 395 (350) / barn kr 100

Billetter www.oslofilharmonien.no
Billettsservice.no, telefon 815 33 133
Oslo Konserthus, telefon 23 11 31 11
Oslo-Filharmoniens salgskontor,
telefon 23 11 60 60,
salgskontor@oslofilharmonien.no

Foto Bergmann (conducting.no)
Siem (charliesiem.com) Asbjørnsen (Støylen)

A Kultur

Sett noe? Hørt noe? **Tips oss!** kultur@aftenposten.no

Norge har vært for dårlig til å dyrke ung, dristig forskning. Nå styres mer penger inn mot nytenkning og risikoprojekter.

Forsker på utro hunnfugler

FORSKNING

KJERSTI NIPEN

Fuglene lever tilsynelatende i harmoniske parforhold, men DNA-tester avslører at hunnfuglene likevel er utro. Nå vil norske forskere finne ut hvorfor.

– Vi jobber med utroskapens matematikk, sier Sigrunn Eliassen, forsker ved Universitetet i Bergen (UiB).

Lenge trodde man at fugler flest levde i monogame parforhold. Det var inntil moderne teknologi tillot farskapstesting i reiret, som avslørte at mange hannfugler hadde vært innom.

– Selv om foreldrene levde i tilsynelatende monogami, er det nok ikke fullt så harmonisk, sier Eliassen og forteller at hos enkelte arter kan tre av fire fugleunger ha en annen far enn hannen i paret.

Ofte på vift

Gjengs oppfatning har vært at hunnene er utro for å finne best gener til sitt avkom, men dette finnes det ikke sterke bevis for. Teorien forklarer ikke mønstrene forskerne finner i store mengder DNA-data.

Det er for eksempel pussig at hun bare går til naboen for å finne de beste genene.

– Vi jobber med en teori om at hunnene, ved å velge fedre flere steder i nabolaget, fremmer felleskapet. Når fedrene har interesser i flere leire, motiveres de til felles varsling, samarbeid og kollektive løsninger, forklarer Eliassen.

Endrer forskningsstøtten

Fuglehunnenes promiskuitet kan vise seg å romme hemmeligheter som rokker ved våre vedtatte sannheter om partnervalg og evolusjon. Det er en type søkende, kreativ forskning Forskningsrådet nå vil se mer av.

Flere evalueringer har nemlig påpekt at Forskningsrådet i for li-

ten grad har støttet nyskapende og banebrytende forskning, og at fri prosjektstøtte i for stor grad har gått til veletablerte forskere med lange meritlisters å vise til. Det har gjort det vanskelig for yngre forskere å nå frem i konkurransen.

– Vi har et sterkt ønske om å få opp flere unge forskere. Vi vil gi dem mulighet til å konkurrere med dem som ligger 20 år foran dem i løypa. Da må vi innrette midlene våre slik at vi når dem, sier kunnskapsminister Kristin Halvorsen.

Fra 2013 endres kriteriene for å dyrke frem dette: Potten for Fri prosjektstøtte (FRIPRO) skal rettes mer inn mot de unge og innovative:

- Fornylse og risikovillighet skal vektlegges ved vurdering av søknadene

- Unge forskertalenter skal prioriteres gjennom en egen søknads-kategori.

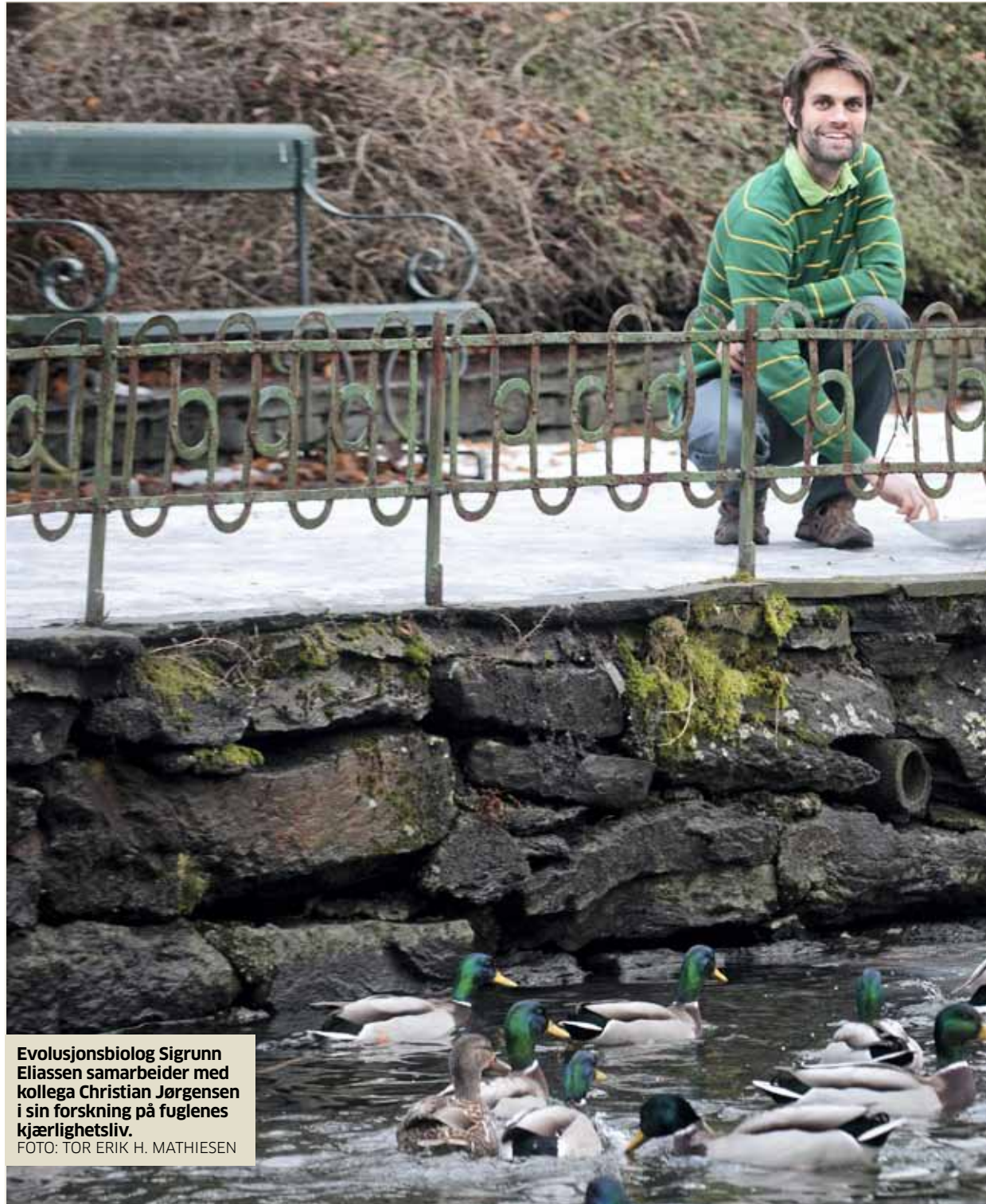
– Vi vil bidra til at unge forskertalenter skal ha attraktive rammebetingelser tidlig i karrieren, og lager en kategori der andre kriterier enn lange meritlisters gir uttelling, sier Halvorsen.

Ofte på vift

Sigrunn Eliassen og hennes samarbeidspartnere har nå fått treårige støtte fra Forskningsrådet for å finne ut mer om fuglefamilierne. Prosjektet kan snu opp ned på hvordan vi forklarer parringsmønstre i naturen.

– Vi har fått uttelling fordi prosjektet er dristig, og synes det er bra at denne typen forskning får støtte. Spørsmålene vi stiller, har ikke noen åpenbar nytteverdi i morgen. Men svarene kan bli viktige for å forstå oss selv og verden rundt oss. Mye av grunnforskningen har denne karakteren: Vi forstår ikke umiddelbart anvendelsen, sier Eliassen.

Fokuset er i første omgang å forklare hvorfor fuglene organi-

Evolusjonsbiolog Sigrunn Eliassen samarbeider med kollega Christian Jørgensen i sin forskning på fuglenes kjærlighetsliv.
FOTO: TOR ERIK H. MATHIESEN

serer sine liv som de gjør, i sosiale nettverk der naboer inngår utenomteskapelige relasjoner.

– Vi bruker matematikk for å utvikle teorier som forklarer mønstrene i naturen, og ser at flere grunnleggende mekanismer kan være overførbare. Forskningen kan ha overføringsverdi til primater, kanskje også til vår egen art, på sikt, sier Eliassen.

Født sånn eller blitt sånn?

Derfor skal biologene også samarbeide med Senter for kvinne- og kjønnsforskning i Bergen, noe av en nyhet etter at faggruppene for få år sto steilt imot hverandre i kjølvannet av NRKs serie *Hjernevask*.

– Vi snakker ikke samme språk i utgangspunktet. Men vi ser at prosjektet kan ha pekere inn mot samfunnsvitenskapen, og at funnene kan bli relevante for samfunnet. Dette handler om den grunnleggende basen for kjønnsroller, for morskap og farskap, sier Eliassen.

kjersti.nipen@aftenposten.no

Bakgrunn

Fri prosjektstøtte

- ▶ Forskningsrådets ordning der man kan søke støtte til prosjekter uavhengig av de tematiske styrte forskningsprogrammene.
- ▶ Skal bidra til å få frem forskning av høy vitenskapelig kvalitet uavhengig av fagområder og disipliner.
- ▶ Det kom inn 1044 søknader til Fri prosjektstøtte for 2013, tilsammen søkte forskerne om 7 mrd. kroner.
- ▶ 527 millioner kroner er tildelt, cirka 7,5 prosent av midlene det er søkt om.
- ▶ Støtten er fordelt på 58 forskerprosjekter, 25 postdoktorstipend og 23 arrangementer

Slik blir støtten fordelt i dag

- ▶ Av de 58 forskerprosjektene som har fått støtte fra FRIPRO-ordningen i 2013, går bare 12 (cirka 21 prosent) til prosjektledere under 40 år.
- ▶ Blant lederne for forskerprosjektene er det 15 kvinner og 43 menn.
- ▶ Gjennomsnittsalder for dem som søker forskerprosjekt fra Fripro er 49 år.
- ▶ Gjennomsnittsalderen blant dem som mottar støtte er 52 år.

 På nettet

Downton Abbey. - Serien forandret livet mitt totalt, sier Hugh Bonneville, som spiller Lord Grantham i den populære TV-serien. Les intervjuet på ap.no/kultur.

Aftenposten får forskningsredaktør

– En del av kunnskapsjournalistikken i mediene er for naiv og autoritetstro i dag, mener Knut Olav Åmås (44), kultur- og debattredaktør i Aftenposten.

Fra 2013 får han utvidet sitt ansvarsområde som redaktør for Aftenpostens kunnskapsjournalistikk i tillegg til kultur og debatt. I dette ligger en planlagt styrking av feltet i avisen fremover. Åmås blir norske avisers eneste forskningsredaktør.

Både Norge og verden

Utdanningsnivået i Norge stiger raskt. Så sent som i 1990 var andelen med høyere utdanning bare 15 prosent. I dag er andelen nesten det dobbelte blant innbyggere over 16 år, viser tall fra Statistisk sentralbyrå.

– Vi har som langsiktig mål å utvikle kunnskapsjournalistikken i hele avisen. Norge er et avansert kunnskapsfunnsamfunn, det er kunnskap vi lever av, og leserne ønsker

Kultur- og debattredaktør Knut Olav Åmås blir ansvarlig for Aftenpostens kunnskapsjournalistikk.

sammenhengen og forståelsen. Vi vet de er svært interessert i å lese mer om norsk og internasjonal vitenskap på bred basis, sier Åmås. Stoffet skal gjenspeile at kunnskapsutviklingen alltid skjer på en internasjonal arena.

– Jeg vil gjerne ha flere konkrete tips fra norske akademikere om aktuelle temaer og problemstillinger vi kan gå inn i. Norske medier skriver for eksempel altfor lite om ny kunnskap innen naturvi-

tenskap, teknologi og medisin, sier Åmås.

Forskere som autoriteter

Knut Olav Åmås mener norske medier ofte behandler forskere som større autoriteter enn alle andre kilder, noe som fører til bastant énkildejournalistikk av typen «ny forskning viser at ...».

– Dette er en tendens vi må utfordre. Vitenskap handler ikke om sikkerhet, men om å nærme seg sannheten. Det finnes mye stoff om forskning i mediene i dag. Det viktigste nå er å prøve å gjøre det bedre og annerledes. Vi vet at krevende lesere vil ha kunnskap og nyanser, ikke de uholdbare pingpong-forskningsnyhetene som tilbakevises uken etterpå. Vi har som mål å bli flinkere til å bruke flere kilder for å belyse et tema og få frem konfliktene og spenningsene, sier Åmås, som selv har en dr.philos.-grad i medievitenskap.

kjersti.nipen@aftenposten.no

KÅRING

Årets kjendis: Hanne Sørvaag

Ukebladet Se og Hør kårer for første gang «Årets kjendis» og Hanne Sørvaag tar tittelen. 2012 har vært litt av et år for Hanne Sørvaag. Hun har gitt ut albumet *All is Forgiven*, vært dommer i TV 2-programmet *The Voice* – og vunnet *Skal vi danse* på samme kanal.

Sjefredaktør og juryleder Ellen Arnstad begrunner Se og Hørs kjendisvalg slik:

– Prisvinneren er en av våre mest folkekjære, sjarmerende og åpenhjertige kjendiser. Hun har vist seg som en svært allsidig kjendis, med mange strenger å spille på. Hanne har funnet universalnøkkelen til den norske folkesjelen ved å by på seg selv, være raus, blid – og usedvanlig dyktig. (NTB)

Hanne Sørvaag

400 000

■ Den nye versjonen av *Reisen til Julestjernen* har fått en varm mottagelse. Nå er filmen om lille Sonja sett av over 400 000 publikummere, melder Walt Disney Company Nordic. Av alle norske filmer i år er *Reisen til Julestjernen* kun slått av *Kon Tiki*, heter det videre i pressemeldingen.

■ Verdt å merke seg er det også at i konkurranse med samtlige norske spillefilmer de siste ti årene, ligger *Reisen til Julestjernen* nå på fjerdeplass. ■ Og på besøksstatistikken ligger familiefilmen på femteplass blant alle filmer som har hatt premiere på norske kinoer i år. (NTB)

E-BØKER

Avsluttet før det kom i gang

Norsk bibliotekforening reagerer etter at prøveprosjektet med utlån av e-bøker i bibliotekene ikke blir forlenget. Det skjer før prosjektet er kommet skikkelig i gang. Bibliotekforeningen ønsket å forlenge prosjektet. Det gjorde også Kul-

turrådet, men ikke motparten Forleggerforeningen og Forfatterforeningen. – Når prosjektet nå blir avsluttet, får vi et veldig begrenset erfaringsgrunnlag. Dette blir veldig smått og puslete, sier Anette Kure i Norsk bibliotekforening.

KULTURVERN

Fjeldheim overtar i Fortidsforeningen

Ola Fjeldheim blir ny generalsekretær i Fortidsminneforeningen. Han har mange års bakgrunn med formidling på alle plan innen kulturvernet, som lærer, foredragsholder, skribent og aktivist, i tillegg til bred erfaring i lafteteknikk, tømrerarbeid og annet

praktisk bygningsvern. Han er utdannet innen pedagogikk, psykologi, historie, etnologi og kunsthistorie og er Master i arkitekturvern fra Arkitekt-høyskolen. De siste år har Fjeldheim arbeidet som rådgiver i kulturminnevern i Ullensaker kommune.

JULEMORGEN

Kronprinsen stepper inn

NRK melder om endringer i det rojale besøket i barneprogrammet *Julemorgen* julaften. I stedet for kronprinsessen blir det kronprins Haakon som gjester studio sammen med

prinsesse Ingrid Alexandra, melder NRK. Innslaget med de kongelige gjestene i barneprogrammet *Julemorgen* er lagt til julaften rundt klokken 10.45 på NRK1 og NRK Super. (NTB)